

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการศึกษาความรู้และบทบาทของครูประถมศึกษา เกี่ยวกับการเผยแพร่ ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคกลาง ซึ่งได้นำเสนอข้อมูลตามลำดับ คือ วัตถุประสงค์ของ การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย รวมทั้งข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ของครูประถมศึกษา เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตย ระดับหมู่บ้าน ภาคกลาง
2. เพื่อศึกษาการนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้ จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคกลาง
3. เพื่อศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษา เกี่ยวกับการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคกลาง
4. เพื่อศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษา เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตย ระดับหมู่บ้าน ภาคกลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการวิจัย
ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการวิจัยจากหนังสือ วารสาร เอกสาร โครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์ ครูประถมศึกษา เจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนมหาดไทย และเจ้าหน้าที่กรมการปกครอง

กระทรวงมหาดไทย ซึ่งรับผิดชอบโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2. การเลือกตัวอย่างประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย มี 3 กลุ่ม คือ ครูประถมศึกษา ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคกลาง จำนวน 25 จังหวัด โดยมีวิธีการเลือกตัวอย่างประชากร ดังนี้

2.1 เลือกตัวอย่างประชากรครูประถมศึกษา โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน คือ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดาในการเลือกตัวอย่างประชากรเขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ โรงเรียนและครูประถมศึกษา โดยมีตัวอย่างประชากรครูประถมศึกษา จำนวน 50 คน

2.2 เลือกตัวอย่างประชากรผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่ครูประถมศึกษาในข้อ 2.1 ทำหน้าที่เผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 50 คน

2.3 เลือกตัวอย่างประชากรผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ชุดปฏิบัติการเดียวกับครูประถมศึกษาในข้อ 2.1 ชุดปฏิบัติการละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 50 คน

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอยู่ในการควบคุมของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มี 4 ฉบับ คือ แบบทดสอบความรู้ของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน แบบสัมภาษณ์การนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา แบบสัมภาษณ์บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา และแบบสัมภาษณ์บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน แล้วนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้ง 4 ฉบับไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิฉบับละ 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ความยากง่ายของสำนวนภาษา การครอบคลุมเนื้อหา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข เมื่อปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว

จึงนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยฉบับที่ 1 แบบทดสอบไปทดลองใช้ (try out) กับครูประถมศึกษา ที่มาชั่งตัวอย่างประชากร จำนวน 20 คน เพื่อหาประสิทธิภาพของแบบทดสอบ และนำเครื่องมือที่ ใช้ในการวิจัย ฉบับที่ 2-4 แบบสัมภาษณ์ ไปทดลองใช้กับครูประถมศึกษากลุ่มเดิม สำหรับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยฉบับที่ 4 ให้นำไปทดลองกับผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ร่วมชุด ปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านที่ไม่มาชั่งตัวอย่างประชากร กลุ่มละ 20 คน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ในด้านเนื้อหาและข้อความ เมื่อปรับปรุงแก้ไข ให้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้ว จึงนำไปใช้กับตัวอย่างประชากร

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจาก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

4.2 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ถึงสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วเก็บข้อมูล ทั้งหมดด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลจากการทดสอบความรู้ของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคกลาง

- 1) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูประถมศึกษา นำมาแจกแจง ความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง
- 2) คะแนนจากการทดสอบความรู้ของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่ ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน นำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยของคะแนนแต่ละเรื่องและคะแนนรวม แล้วจึงนำค่าเฉลี่ยมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ เพื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินผลของ กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ โดยนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

5.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการนำความรู้ที่ได้จาก การเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ประถมศึกษา ภาคกลาง

1) ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างในลักษณะแบบตรวจรายการ
นำมาแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2) ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง ในรูปคำถามปลายเปิด
นำมาจัดหมวดหมู่และแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

5.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประถมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของครูประถมศึกษา
เกี่ยวกับการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคกลาง

1) ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง ในรูปมาตราส่วนประเมินค่า
นำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติ และแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดให้ แล้วจึง
นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2) ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง ในลักษณะแบบตรวจรายการ
นำมาแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

3) ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง ในรูปคำถามปลายเปิด
นำมาจัดหมวดหมู่และแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

5.4 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประถมศึกษา ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
และผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านเกี่ยวกับบทบาทของครูประถมศึกษา
เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคกลาง ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีลักษณะเช่นเดียวกับ
ข้อมูลในข้อ 5.3 ดังนั้นจึงใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเช่นเดียวกัน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลจากการทดสอบความรู้ของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่
ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคกลาง

1.1 สถานภาพของครูประถมศึกษา คือ ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง
มีอายุระหว่าง 41-50 ปี มีวุฒิทางการศึกษาในระดับปริญญาตรี สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบบ
ประชาธิปไตย ส่วนครูประถมศึกษาจำนวนสูงสุดมีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 25 ปี

มีจำนวนชั่วโมงสอนาน 1 สัปดาห์ คือ 21-25 ชั่วโมง และได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานกิจการนักเรียน

1.2 ความรู้ของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษามีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

1) ความรู้ด้านเนื้อหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและวิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษามีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ความรู้เรื่องระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ครูประถมศึกษาได้คะแนนสูงสุดและอยู่ในระดับปานกลาง คือ เรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และได้คะแนนต่ำสุดและอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ คือ เรื่องการเลือกตั้ง ส่วนความรู้เรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตยนั้น ครูประถมศึกษาได้คะแนนสูงสุดและอยู่ในระดับดีมาก คือ เรื่องการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการประนีประนอม และได้คะแนนต่ำสุดและอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ คือ เรื่องการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ

2) ความรู้ด้านวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตย โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษามีความรู้อยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ ความรู้ที่ครูประถมศึกษาได้คะแนนสูงสุดและอยู่ในระดับปานกลาง คือ เรื่องการเตรียมการเผยแพร่ประชาธิปไตย และได้คะแนนต่ำสุดและอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ คือ เรื่องการประเมินผลการเผยแพร่ประชาธิปไตย

2. ผลการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูประถมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคกลาง พบว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

2.1 ด้านเนื้อหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เกี่ยวกับความรู้เรื่องระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นำความรู้ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ ความรู้เรื่องความหมายของประชาธิปไตย การเลือกตั้ง แนวปฏิบัติของประชาชนในการเลือกตั้ง ลักษณะและวิธีการซื้อเสียงเลือกตั้ง ผลเสียที่เกิดจากการซื้อเสียงเลือกตั้ง หน้าที่ของประชาชนในการป้องกันการซื้อเสียงเลือกตั้ง หน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และลักษณะของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดีและไม่ดี ซึ่งลักษณะที่ครูประถมศึกษานำไปใช้มากที่สุด คือ การนำไปเป็นเนื้อหาประกอบการสอนเกี่ยวกับ

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ส่วนความรู้เรื่องวิถีชีวิต ประชาธิปไตยนั้น ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นำความรู้ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยใน โรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ การเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การใช้เหตุผลในการตัดสินใจและยอมรับฟังเสียงข้างมาก การมีระเบียบวินัยและเคารพ กฎหมาย การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งโดยวิธี เหตุผลในการประนีประนอม และการรักษาสีทิวของตนเองในการเลือกตั้ง ซึ่งลักษณะที่ ครูประถมศึกษานำไปใช้มากที่สุด คือ นำไปเป็นแนวปฏิบัติของนักเรียนในการอยู่ร่วมกันในห้องเรียน

2.2 ด้านวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตย ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นำความรู้ ไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ ความรู้เรื่องเกณฑ์การ คัดเลือกบุคคลทำหน้าที่เผยแพร่ประชาธิปไตย ครูประถมศึกษานำไปเป็นเกณฑ์การคัดเลือกครู ที่รับผิดชอบการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา การศึกษาข้อมูลหมู่บ้าน ครูประถมศึกษานำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จัดป้าย นิเทศและสำรวจสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริง วิธีการให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตย โดยการชี้แจง ครูประถมศึกษานำไปใช้โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยในการประชุมนักเรียน ข้อควร ปฏิบัติของชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตย ครูประถมศึกษานำไปวางแผนการจัดกิจกรรม ส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนความรู้ที่ครูประถมศึกษาบางส่วนไม่ได้ นำไปใช้ คือ การศึกษาข้อมูลหมู่บ้าน ได้แก่ ข้อมูลบุคคลสำคัญของหมู่บ้าน ข้อมูลความเป็น พื้นฐานและจำนวนประชากรและข้อมูลพื้นที่ อาชีพและสภาพปัญหาของหมู่บ้าน

2.3 ความรู้ที่ครูประถมศึกษาจำเป็นต้องนำไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริม ประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งครูประถมศึกษาบางส่วนยังไม่ได้รับ คือ การเลือกตั้ง และการเผยแพร่ประชาธิปไตย

3. ผลการศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมประชาธิปไตย แก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคกลาง

3.1 บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษาปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการ จัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ จัดสภาพห้องเรียนให้มีพื้นที่ว่างและจัดโต๊ะเรียนให้เป็นกลุ่มเพื่อให้ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่มและได้เคลื่อนไหวอย่างอิสระ และจัดให้มีแผนภูมิแบ่งหน้าที่รับผิดชอบทำความสะอาดภายในห้องเรียน บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการให้คำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับการใช้กระบวนการกลุ่ม โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ พูดจาด้วยความสุภาพและเป็นกันเองกับนักเรียน บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการใช้วิธีการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ ใช้วิธีสอนแบบกรณีตัวอย่างหรือบทบาทสมมติหรือสถานการณ์จำลองเพื่อให้นักเรียนฝึกแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันด้วยเหตุผล และการใช้คำถามเพื่อให้เด็กเรียนคิดหาเหตุผล หรือวิธีการมากกว่าการหาคำตอบแบบตายตัว ส่วนบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติต่ำสุด คือ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่เด็กเรียนในห้องเรียน

3.2 บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ ให้นักเรียนหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันรับผิดชอบดูแลทำความสะอาดอาคารเรียน โรงอาหารและบริเวณโรงเรียนเป็นกลุ่ม ส่วนบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติต่ำสุดคือ เชิญบุคลากรในห้องเรียนมาให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือด้านวิชาการ และวิชาชีพที่น่าสนใจแก่เด็กเรียน

3.3 บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กเรียน โดยภาพรวมครูประถมศึกษาทุกคนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กเรียน เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ด้านการให้เกียรติและยกย่องผู้อื่นเมื่อผู้อื่นกระทำความดี กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นิยมปฏิบัติ คือ กล่าวสรรเสริญความดีของเพื่อนร่วมงานและนักเรียนที่มีความประพฤติดี ด้านความตั้งใจในการทำงาน กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นิยมปฏิบัติ คือ ทำงานเสร็จทันกำหนดเวลาทุกครั้งและปรับปรุงงานที่ตนรับผิดชอบอยู่เสมอ ด้านความเป็นคนมีเหตุผล กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นิยมปฏิบัติ คือ เมื่อนักเรียนกระทำผิดครูได้ชี้แจงเหตุผลก่อนลงโทษทุกครั้ง ด้านการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่นิยมปฏิบัติ คือ ให้ความร่วมมือในการทำงานกับครูคนอื่นอย่างเต็มความสามารถ

ด้านความมีระเบียบวินัย กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่วิปฏิบัติ คือ ทำงานเสร็จตามกำหนดเวลา ด้านความยุติธรรมต่อเพื่อนครูและนักเรียน กิจกรรมที่ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่วิปฏิบัติ คือ ปกครองนักเรียนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

3.4 บทบาทของครูประถมศึกษาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่วิให้ความเห็นว่า ครูประถมศึกษาควรมีบทบาทในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยที่ไม่ขัดต่อระเบียบประเพณีของท้องถิ่นและให้ชุมชนมีส่วนร่วม

4. ผลการศึกษาบทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ภาคกลาง จากการสัมภาษณ์ครูประถมศึกษา ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน

4.1 บทบาทเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านและกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน โดยภาพรวม ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ครูประถมศึกษาให้ความเห็นว่า บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การเข้าพบปะผู้นำหมู่บ้านเพื่อขอความร่วมมือและขอคำปรึกษาในการปฏิบัติงาน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านให้ความเห็นว่า บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การร่วมมือกับประชาชนในการปรับปรุงสาธารณูปโภคและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ และผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านให้ความเห็นว่า บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การประสานงานกับหน่วยงานของทางราชการอื่น ๆ ในการขอความช่วยเหลือ เมื่อประชาชนได้รับความเดือดร้อน ส่วนบทบาทที่ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาปฏิบัติต่ำสุด คือ การบริการให้คำปรึกษาปัญหาและให้ความรู้วิชาการแผนใหม่เกี่ยวกับการทำมาหากินแก่ประชาชนในหมู่บ้าน

4.2 บทบาทเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยภาพรวม ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ครูประถมศึกษาและผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านให้ความเห็นตรงกันว่า บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือ การชักนำประชาชนให้ร่วมมือเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในลักษณะพูดปากต่อปาก และ

ผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านให้ความเห็นว่า บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุด คือการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับความสำคัญของการเลือกตั้งและการปฏิบัติตนของประชาชนในการเลือกตั้ง ส่วนบทบาทที่ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่าครูประถมศึกษาปฏิบัติต่ำสุดคือ การจัดฉายวีดิทัศน์ เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวัด งานบุญกลางบ้าน

4.3 บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยภาพรวม ทุกกลุ่มให้ความเห็นว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่มิบทบาทเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า ด้านการให้ประชาชนได้มีโอกาสรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ครูประถมศึกษาได้มีบทบาทเกี่ยวกับการแนะนำให้ประชาชนปฏิบัติตามความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีเหตุผลและเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ส่วนผู้ใหญ่วัยหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่วัยและผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาได้มีบทบาทเกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการอธิบายแสดงความคิดเห็นในการประชุมแต่ละครั้ง ด้านการให้ประชาชนได้มีโอกาสตัดสินใจร่วมกัน ทุกกลุ่มส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาได้มีบทบาทเกี่ยวกับการส่งเสริมให้มีการร่วมมือกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชนในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ด้านการให้ประชาชนได้เคารพในสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ทุกกลุ่มส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาได้มีบทบาทเกี่ยวกับการให้คำแนะนำแก่ประชาชนในด้านการปฏิบัติตนในการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ด้านการให้ประชาชนมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ทุกกลุ่มส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาได้มีบทบาทเกี่ยวกับการชักจูงให้ ประชาชนร่วมกันดูแลและรักษาสมบัติของชุมชน นอกจากนี้ผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านส่วนใหญ่ยังให้ความเห็นอีกว่าครูประถมศึกษาได้มี บทบาท เกี่ยวกับการส่งเสริมให้สมาชิกของชุมชนประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบประเพณีของชุมชน ด้านการให้ประชาชนได้ทำประโยชน์เพื่อส่วนใหญ่วัยของสังคม ครูประถมศึกษาและผู้ใหญ่วัยหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่วัย ส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาได้มีบทบาทเกี่ยวกับการเป็นผู้นำในด้านการอุทิศตนในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โดยคิดถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ส่วนผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน

ส่วนใหญ่มองเห็นว่า ครูประถมศึกษาได้มีบทบาทเกี่ยวกับการชักชวนให้ประชาชนได้ร่วมกัน
 สละเวลาส่วนตัวเพื่อร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน ด้านการให้ประชาชนได้แก้ปัญหาโดยใช้วิธีการ
 ประนีประนอม ครูประถมศึกษาและผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่มองเห็นว่า
 ครูประถมศึกษาได้มีบทบาทเกี่ยวกับการแนะนำให้ประชาชนใช้วิธีการประนีประนอมในการแก้ปัญหา
 เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ส่วนผู้ร่วมชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน
 ส่วนใหญ่มองเห็นว่า ครูประศึกษามีบทบาทเกี่ยวกับการจัดให้มีโปสเตอร์เกี่ยวกับการแก้ไข
 ปัญหาข้อขัดแย้งโดยใช้วิธีการประนีประนอม

4.4 บทบาทของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น โดยภาพรวม ทุกกลุ่มส่วนใหญ่มองเห็นว่า
 ครูประถมศึกษาควรปฏิบัติหน้าที่เผยแพร่ประชาธิปไตยด้วยความตั้งใจอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความรู้ของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน
 ภาคกลาง โดยเฉลี่ย ครูประศึกษามีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย
 ของ เกษม เขยชม (2525) ที่พบว่า ครูสังคมศึกษามีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในเรื่อง
 ลัทธิการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพของบุคคลในระบอบประชาธิปไตย
 และพรรคการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

1.1 ครูประศึกษามีความรู้ด้านเนื้อหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
 ได้แก่ ระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและวิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับ
 ปานกลาง ความรู้เรื่องระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ครูประถมศึกษาได้คะแนนสูงสุด
 คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุนันท์ อังเกิดรัช (2530) ที่พบว่า
 กลุ่มที่มีอาชีพรับราชการและมีการศึกษาสูง จะมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎรในการออกกฎหมายและควบคุมการทำงานของรัฐบาลมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ
 ส่วนความรู้ที่ครูประถมศึกษาได้คะแนนต่ำสุด คือ การเลือกตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ
 พลศักดิ์ จิระเกรศิริ (2520) ที่พบว่า สถาบันการศึกษาที่ผลิตบัณฑิตทางครู มีหลักสูตรวิชา

ด้านการเมืองน้อยมาก ทำให้ครูประถมศึกษามีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยบางเรื่องไม่ดีพอ และอาจเป็นเพราะมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติการเลือกตั้งหลายครั้ง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเมืองการปกครองของประเทศ จึงอาจจะทำให้ครูประถมศึกษาเกิดความสับสน ส่วนความรู้เรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่ครูประถมศึกษาได้คะแนนต่ำสุด คือ การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ อาจเป็นเพราะว่าในชีวิตประจำวันของครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ใช้สามัญสำนึกในการตัดสินใจมากกว่าการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ

1.2 ครูประถมศึกษามีความรู้ด้านวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตย โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด อาจเป็นเพราะระยะในการฝึกอบรม และสร้างความรู้ความเข้าใจด้านวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตยที่วิทยากรระดับ อาเภอจัดให้ครูประถมศึกษานั้นสั้นเกินไป โดยเฉพาะความรู้ขั้นประ เมีนผลการเผยแพร่ประชาธิปไตยซึ่งครูประถมศึกษาได้ความรู้ต่ำสุดนั้น อาจเป็นเพราะว่าครูประศึกษามีหน้าที่รายงานผลการปฏิบัติงานของชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านแต่ไม่มีหน้าที่ประเมินผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เนื่องจากหน้าที่ประเมินผลการปฏิบัติงานนั้นอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานรยบายและแผนมหาดไทย จึงทำให้ครูประถมศึกษา มีความรู้และความเข้าใจในการประเมินผลอยู่ในระดับดังกล่าว

2. บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการนำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ประถมศึกษา ภาคกลาง พบว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ได้นำความรู้ที่ได้จากการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ที่กำหนดไว้ว่า "การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ulyให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข" ทั้งนี้คณะครูเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน รวมทั้งจัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น

จึงจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา
เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า

2.1 ความรู้ด้านเนื้อหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเกี่ยวกับระบบการ
ปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ลักษณะที่ครูประถมศึกษานำไปใช้มากที่สุด คือ การนำไปเป็น
เนื้อหาประกอบการสอนเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในกลุ่มสร้างเสริม
ประสบการณ์ชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน
ประถมศึกษา ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 และหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช
2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่กำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษาสอนความรู้พื้นฐาน
ประชาธิปไตยให้นักเรียนได้เรียนรู้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยงานเมือง
การปกครอง และจากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนกิจกรรม
ประชาธิปไตยในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2532 พบว่า
ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ตามหลักสูตร ไม่ใช่แยกสอนเฉพาะเรื่องประชาธิปไตย คณะครูในโรงเรียนจึงมีความสำคัญยิ่ง
ในการปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยแก่นักเรียน ส่วนความรู้เรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตยนั้น
ลักษณะที่ครูประถมศึกษานำไปใช้มากที่สุด คือ นำไปเป็นแนวปฏิบัติตนของนักเรียนในการอยู่
ร่วมกันในห้องเรียนซึ่งสอดคล้องกับหลักการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ระบุว่า "เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จาก
การเรียนนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต" และเป้าหมายของการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย
แก่นักเรียน คือ ต้องการให้นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยตามลักษณะที่ต้องการนั้น ในด้าน
คารวธรรม สำนึกศีลธรรม และปัญญาธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย ตามที่
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2532) ได้กำหนดไว้ ดังนั้น การนำความรู้
ด้านเนื้อหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไปใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน
ประถมศึกษา ย่อมจะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจ ค่านิยม และมีพฤติกรรมประชาธิปไตย
ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนที่สอดคล้องกับสภาพ
ของท้องถิ่น

2.2 ความรู้ด้านวิธีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้น ลักษณะที่ครูประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา
มากที่สุด คือ นำไปวางแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ในโรงเรียนประถมศึกษา
ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปรีดา รุ่งโรจน์ (2533) ที่พบว่าในการวางแผนโรงเรียน
ส่วนใหญ่มีการจัดทำแผน แผนที่จัดทำมากที่สุด คือ แผนปฏิบัติการประจำปี ในการจัดทำแผน
ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้ร่วมกันวางแผน ซึ่งการดำเนินงานที่เป็นระบบจะต้อง
ประกอบด้วย ขั้นตอนการเตรียมดำเนินงาน จึงจะส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายได้
อย่างมีประสิทธิภาพดังที่ บาร์นาร์ด (Barnard, 1972) ได้ให้ทัศนะว่า การดำเนินงาน
ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพนั้น คือ การดำเนินงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยมี การเตรียมการ
อย่างดี และผลที่ได้จะเป็นไปตามความคาดหวัง ดังนั้น การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์
ในโรงเรียนประถมศึกษา จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยการวางแผนที่รัดกุม
โดยอาศัยความร่วมมือของบุคลากรในหน่วยงานนั้นเป็นสำคัญ

ส่วนความรู้ที่ครูประถมศึกษาบางส่วนไม่ได้นำมาใช้ คือ การศึกษาข้อมูลหมู่บ้าน
อาจเป็นเพราะครูประถมศึกษาไม่เห็นความสำคัญในการนำข้อมูลหมู่บ้านไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อ
การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งถ้าหากครูประถมศึกษา
ได้นำข้อมูลหมู่บ้านไปใช้ประกอบการวางแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์ก็จะทำให้
โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมได้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นยิ่งขึ้น

2.3 ความรู้ที่ครูประถมศึกษาจำเป็นต้องนำมาใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาสัมพันธ์
ในโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งครูประถมศึกษาบางส่วนไม่ได้รับ คือ การเลือกตั้ง และการเผยแพร่
ประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการทดสอบความรู้ของครูประถมศึกษาในการเผยแพร่
ประชาสัมพันธ์ระดับหมู่บ้าน ที่พบว่าครูประถมศึกษาได้คะแนนต่ำในเรื่องการเลือกตั้ง และ
การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นความรู้ที่ครูจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถ
ถ่ายทอดให้แก่แก่นักเรียนได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้แก่นักเรียนมีมโนทัศน์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
และสามารถขยายผลการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนสู่ชุมชน

3. บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมประชาสัมพันธ์แก่นักเรียนใน
โรงเรียนประถมศึกษา ภาคกลาง

3.1 บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา และบทบาทเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเฉลี่ยครูประถมศึกษาที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เล่ม 2 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531) ที่กำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาที่สำคัญ 2 ประการ คือการใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมระบบประชาธิปไตย โดยครูผู้สอนต้องฝึกให้นักเรียนได้รู้จักวิถีชีวิตประชาธิปไตยจนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยที่พึงประสงค์ก่อน แล้วค่อยฝึกเรื่องระบบประชาธิปไตยหรือการทำกิจกรรมพิเศษอื่น ซึ่งเป็นส่วนเสริมต่อไป (ศิริกาญจน์ ทองอินทร์, 2529) ดังนั้น เพื่อให้การปลูกฝังประชาธิปไตยแก่นักเรียนบังเกิดผลสำเร็จ ครูทุกคนควรเป็นผู้ตระหนักในคุณค่าของประชาธิปไตยมีค่านิยมที่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตย ในการจัดกิจกรรมจึงเป็นการถ่ายทอดคุณลักษณะของพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นจากความปรารถนาของครูอย่างจริงจัง นอกจากนี้ครูทุกคนควรร่วมมือกันพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยแก่นักเรียน ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การรู้จักแสวงหาความรู้ วิธีการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะการดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตยจากประสบการณ์ตรง

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุดเกี่ยวกับการจัดห้องเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา คือ จัดสภาพห้องเรียนให้มีพื้นที่ว่างและจัดโต๊ะเรียนให้เป็นกลุ่มเพื่อให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่ม และได้เคลื่อนไหวอย่างอิสระ และจัดโต๊ะให้มีแผนภูมิแบ่งหน้าที่รับผิดชอบท่าความสะอาดภายในห้องเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวค่านิยมการในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่กำหนดไว้ว่า "จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน" นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บัญญัติ สมชอบ (2533) ที่พบว่า ครูสังคมนศึกษามีแนวคิดในการเสริมสร้างคุณลักษณะประชาธิปไตยให้นักเรียนมัธยมศึกษา โดยในการสอนแต่ละครั้งควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมประชาธิปไตย สำหรับบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุดในการ

ำให้ค้ำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับการำั้กระบวนการกลุ่ม คือ พูจจำด้วยความสุภำพและ
 เป็นกันเองกับนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการการประณศศึกษาแห่งชาติ
 (2531) ที่ำให้ครูมีบุคลิกภำพที่เป็นประชำธิปไตย ำได้แก่ มีความยุติธรรม ยิ้มแย้มแจ่มใส
 เป็นกันเองกับนักเรียน และส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม การำ้กระบวนการกลุ่มในการจัด
 กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชำธิปไตยในโรงเรียนจะประสบควำมสำเร็จมำกน้อย
 เพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับบทภำพของครูในฐานะที่ปรึกษากลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการ
 การประณศศึกษาแห่งชาติ, 2531) ดังนั้น ครูประณศศึกษาในฐานะที่ปรึกษากลุ่มจึงควรำให้
 ค้ำแนะนำแก่นักเรียนด้วยความสุภำพและเป็นกันเอง เพื่อำให้นักเรียนมีความเห็นคล้อยตามอย่างมี
 เหตุผลและปฏิบัติกิจกรรมด้วยความเต็มใจ บทภำพที่ครูประณศศึกษาปฏิบัติสูงสุดในการำ้วิธีสอน
 เพื่อส่งเสริมประชำธิปไตย คือ ำ้วิธีสอนแบบกรณีตัวอย่าง หรือบทภำพสมมติ หรือสถานการณ์
 จำลองเพื่อำให้นักเรียนฝึกแก้ปัญหำในชีวิตประจำวันด้วยเหตุผล และใช้คำถามเพื่อำให้นักเรียนคิดหำ
 เหตุผลหรือวิธีการมำกกว่าการหำคำตอบแบบตายตัว ซึ่งสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียน
 การสอนเพื่อพัฒนาประชำธิปไตยในโรงเรียนประณศศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการ
 การประณศศึกษาแห่งชาติ (2528) ที่พบว่ำ ครูผู้สอนส่วนใหญเปิดรอภำพให้นักเรียนได้แสดง
 พฤติกรรมประชำธิปไตย จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้้เป็นประชำธิปไตย โดยครูต้องสอน
 ำให้เด็กคิดโดยใช้คำถามเป็นสื่อมำกที่สุด อันเป็นแนวทำงหนึ่งในการสร้างเสริมพฤติกรรม
 ประชำธิปไตยแก่นักเรียน ดังนั้น การเรียนการสอนควรเน้นเรื่องการเชื่อในวิธีการหำเหตุผล
 เจริญวิหำยศาสตร์ำให้มำก บทภำพที่ครูประณศศึกษาปฏิบัติสูงสุดในการจัดกิจกรรมส่งเสริม
 ประชำธิปไตย คือ ำให้นักเรียนหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันรับผิดชอบดูแลทำควำมสะอาดอำคำรเรียน
 โรงอำหำร และบริเวณโรงเรียนเป็นกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยิง ทัศนแก้ว (2533)
 ที่พบว่ำ ในการดำเนินการจัดกิจกรรมต่ง ๆ นั้น วิธีดำเนินการที่โรงเรียนส่วนมำกใช้คือ
 การแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม และการำ้กลุ่มร่วมกันวางแผนการปฏิบัติงำน และปริติรำ รุ่งโรจน์
 (2533) ที่พบว่ำ กิจกรรมที่จัดแล้วประสบควำมสำเร็จมำกที่สุดและส่งผลำให้เกิดคุณธรรม
 ด้านการวธรรม สำนัคศีธรรม และปัญญาธรรม ำได้แก่ กิจกรรมอำหำรกลางวัน กิจกรรมทำ
 ควำมสะอาดอำคำรสถำนที่ และกิจกรรมปกครองตนเองของนักเรียน สำหรับกิจกรรมทำ
 ควำมสะอาดอำคำรสถำนที่นั้น โรงเรียนอำจจัดตามวัตถุประสงค์ของสำนักงานคณะกรรมการ

การประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ที่ต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เป็นการฝึกให้นักเรียนได้ทำงานด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ส่วนบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติต่าสู่สถานการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อ ส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนและในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย คือ เชิญบุคลากร ภายนอกมาให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่นักเรียน ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวปฏิบัติในโรงเรียน เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งกำหนดไว้ในคู่มือหลักสูตร- ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่ว่า โรงเรียนมีลักษณะ เป็นสถาบันทางสังคมระดับท้องถิ่นและใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด โรงเรียนจะต้องพยายาม ดึงชุมชนเข้ามาร่วมดำเนินการด้วย ถ้าชุมชนมีความเข้าใจต่อโรงเรียน ก็จะทำให้ความร่วมมือเป็น อย่างดี จะช่วยให้การดำเนินงานด้านอื่นๆ ของโรงเรียนเป็นไปโดยสะดวก เกิดความเข้าใจ อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ทำให้โรงเรียนสามารถช้ประโยชน์ จากทรัพยากรในชุมชนได้ (กรมวิชาการ, 2535) ดังนั้น ครูประถมศึกษาจึงควรมานุเคราะห์จากโรงเรียนท้องถิ่น วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ อาทิ เชิญวิทยากรในชุมชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ทางด้านต่าง ๆ และบุคคลตัวอย่างของชุมชนมาให้ความรู้ให้แนวปฏิบัติที่ถูกต้อง

3.2 บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียน โดยภาพรวม ครูประถมศึกษาทุกคนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ บัญญัติ สมชอบ (2533) ที่พบว่า คุณลักษณะและบทบาทของผู้สอน คือ เป็นผู้ มีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตยและเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้มีข้อเสนอให้ครูได้จัดองค์ประกอบของโรงเรียนเกี่ยวกับ บุคลิกภาพของครูประถมศึกษาให้เป็นประชาธิปไตยขึ้น ซึ่งมี 2 ประการ คือ ประการแรก ลักษณะความสัมพันธ์กับนักเรียน ครูประถมศึกษาควรมีความยุติธรรม ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นกันเองกับ นักเรียน กระตุ้นให้นักเรียนกล้าแสดงออก ยอมรับความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน รับฟัง ความคิดเห็นของนักเรียน มีความมั่นคงทางอารมณ์ อดทน เป็นผู้ประสานงานให้นักเรียนได้ แสดงออกมากที่สุด และมีความรักเด็กอย่างจริงจัง ประการที่สอง ลักษณะการทำงาน ครูประถมศึกษาควรมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และภาระงาน กระตือรือร้นมีความสุขในการทำงาน มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาและประสานงานในการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม ติดตาม

และประเมินผลการทำงานของนักเรียน บทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุดในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียนด้านการเรียนการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คือ ให้ความร่วมมือในการทำงานกับครูคนอื่นอย่างเต็มความสามารถ บทบาทของครูประถมศึกษานอกจากการให้ความรู้และเสริมสร้างให้นักเรียน ประชาชนในท้องถิ่นมีค่านิยมและบุคลิกภาพประชาธิปไตยแล้ว บทบาทของครูประถมศึกษาที่จำเป็นอย่างยิ่งก็คือ การจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศและบุคลิกภาพของครูให้เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

3.3 บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นนั้น ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่มองเห็นว่า ครูประถมศึกษาควรมีบทบาทเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยที่ไม่ขัดต่อระเบียบประเพณีของท้องถิ่นและให้ชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528) ที่ได้มีข้อเสนอบทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย ร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ว่าวิธีที่ดีก็คือให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในชุมชน และหาทางเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดแก่ประชาชนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมของโรงเรียนทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมของสังคมมากที่สุด และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญลือ บาระมี (2529) ที่พบว่า ครูที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียนต้องการรับการนิเทศเรื่องการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น นอกจากนี้กรมวิชาการ (2535) ยังได้มีข้อเสนอแนวปฏิบัติของโรงเรียนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยชี้แจงบุคลากรในชุมชนโดยเฉพาะผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องโดยตรงให้มีความเข้าใจในเรื่องหลักการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการ และคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจในเรื่องดังกล่าวได้ เมื่อบุคลากรทุกฝ่ายเข้าใจก็จะทำให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนอย่างเต็มกำลังความสามารถ

4. บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านภาคกลาง จากการสัมภาษณ์ครูประถมศึกษา ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้ร่วมชุด

ปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน

4.1. บทบาทเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านและกลุ่มต่าง ๆ

หมู่บ้านและบทบาทในการให้ความรู้ เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยภาพรวม ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจของครูประถมศึกษาในฐานะหัวหน้าชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการปรับทุกข์ผูกมิตร (กรมการปกครอง, 2534) และสอดคล้องกับรายงานการวิจัยและประเมินผลโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านของสำนักงานนโยบายและแผนมหาดไทย (2534) ที่พบว่า บุคลากรในชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการทำงานสูงสุด คือครู เพราะครูเป็นที่เคารพนับถือจากประชาชนในหมู่บ้าน มีลูกศิษย์ในหมู่บ้านและมีระดับความรู้ในการถ่ายทอดให้ประชาชนได้ นอกจากนี้ ทิพาพร วรรณประภา (2525) ได้เสนอบทบาทของครูในการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน โดยเป็นผู้ทำหน้าที่ในด้านการแนะนำให้เข้าใจระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนยังมีข้อจำกัด คือแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยค่อนข้างเป็นนามธรรม และห่างไกลตัว ประชาชนจึงยากที่ประชาชนจะเข้าใจ ส่วนบทบาทที่ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาปฏิบัติดีที่สุดในการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านและกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน คือ การบริการให้คำปรึกษาปัญหาและให้ความรู้วิชาการแผนใหม่เกี่ยวกับการทำมาหากินแก่ประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัย และประเมินผลโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านของ สำนักงานนโยบายและแผนมหาดไทย (2534) ที่พบว่า ข้อจำกัดในการพัฒนาอาชีพของประชาชน คือ ปัญหาในการประกอบอาชีพของประชาชนเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกันในระดับชาติ เช่น ปัญหาที่ทำกิน ปัญหาผลผลิตตกต่ำ ซึ่งยากต่อการแก้ไข นอกจากนี้ครูประถมศึกษา ยังขาดประสบการณ์และแนวทางแนะนำประชาชนในเรื่องดังกล่าว นอกจากจะเป็นการพูดคุยในลักษณะปรับทุกข์ผูกมิตร ส่วนบทบาทที่ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาปฏิบัติดีที่สุดในการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือการจัดฉายวีดิทัศน์ เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชนในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวัด งานบุญกลางบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการประเมินผลโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ระยะ

สิ้นสุดโครงการ) ของสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2535) ที่พบว่า การดำเนินการตามโครงการยังคงมีปัญหาในลักษณะเดียวกัน คือปัญหาเรื่องงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนอย่างจำกัด ขาดวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะสื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยวัสดุอุปกรณ์จากโรงเรียนที่ครูนั้นสังกัดอยู่ จากปัจจัยดังกล่าวนี้จึงเป็นข้อจำกัดของครูประถมศึกษาในการทำให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่ประชาชน

4.2 บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยภาพรวม ทุกกลุ่มให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่มีบทบาทในการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย และบทบาทที่ครูประถมศึกษาปฏิบัติสูงสุดในด้านการให้ประชาชนมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย คือ ชักจูงให้ประชาชนร่วมกันดูแลและรักษาสมบัติของชุมชน สำหรับการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนั้น นอกจากจะต้องมีรูปแบบและมีวิธีดำเนินการที่ชัดเจนแล้ว ยังมีความจำเป็นต้องมีการฝึกปฏิบัติให้บังเกิดผลด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531) ที่ได้มีข้อเสนอในการขยายผลการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสู่ชุมชนไว้ว่า กิจกรรมในส่วนที่สนใจขยายผลมีส่วนผลักดันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคลากรในชุมชนได้ตรงเป้าหมายและเป็นไปอย่างกว้างขวาง โดยต้องเป็นไปเพื่อให้ความรู้และฝึกฝนให้บุคลากรในชุมชนเป็นผู้มีวิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามาร่วมด้วย ทั้งนี้ต้องมีแผนและเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน ต้องค่อยเป็นค่อยไป ไม้รีบด่วนจนเกินไป เพราะผู้ใหญ่มิเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ช้า แต่ถ้าเปลี่ยนได้แล้วก็จะยั่งยืน และกลายเป็นวิถีชีวิตประชาธิปไตยต่อไป

4.3 บทบาทของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านให้บรรลุวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น โดยภาพรวมทุกกลุ่มส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่า ครูประถมศึกษาควรปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ประชาธิปไตยด้วยความตั้งใจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะมีผลให้บุคลากรในชุมชนได้เรียนรู้พฤติกรรมประชาธิปไตย และระบบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุขที่สมบูรณ์และถาวรสืบไป

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนาประชาธิปไตย คือ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ควรเพิ่มระยะเวลาการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแพร่ประชาธิปไตยให้มากยิ่งขึ้น
2. หน่วยงานที่รับผิดชอบการพัฒนาประชาธิปไตยควรดำเนินการให้มีการเผยแพร่ความรู้และส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยปรับปรุงวิธีการเผยแพร่ให้มีประสิทธิภาพและจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการให้เพียงพอ
3. หน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรจัดอบรมความรู้เรื่องกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาให้แก่ครูประถมศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ควรศึกษาและสร้างชุดการฝึกอบรมเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาประชาธิปไตย และวิธีการเผยแพร่ประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้าน
2. ควรศึกษาและสร้างชุดการฝึกอบรมเรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา
3. ควรศึกษาการนำความรู้ของนักเรียนประถมศึกษา เรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตยไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนประถมศึกษา